

Buller är mer än buller

I Björn Hellströms avhandling *Noise Design*, som lades fram i september i år vid KTH Arkitekturskolan, presenteras ljud som resurser snarare än problem för gestaltning och planering.



NOISE DESIGN

Architectural Modelling and the Aesthetics of Urban Acoustic Space

Björn Hellström

Doktorsavhandling KTH Arkitekturskolan

Bo Ejeby Förlag

Hur arkitekturen låter väcker ofta intresse, i synnerhet när byggnadens uppgift är att stärka en ljudupplevelse som på teatern eller i en musikal. Mer sällan uppmärksammas de vardagliga ljuden, som oftast lite slarvigt kallas buller.

Förhållningssättet sätter frågan om arkitektens lagstadgade ansvar att skapa byggnader som är estetiskt tilltalande på sin spets. Har det fula och stökiga, buller eller andra kaotiska förhållanden, en plats i staden?

Björn Hellströms avhandling *Noise Design* handlar inte om buller, men om hur vi kan hantera ljud, och då i synnerhet vardagsljuden, det vill säga bullret, som en resurs.

Avhandlingen är till formen ett konstnärligt utvecklingsarbete, för övrigt ett av de första som läggs fram vid KTH Arkitekturskolan och utgår från en undersökning av ljud på olika platser i Klarakvarteren i Stockholm. Hellström utgår från en omfattande begreppsapparat för planering och design av ljudmiljöer som utvecklats vid det franska forskningsinstitutet CRESSON i Grenoble och den teori om auditiv effekt (effet sonore) som utvecklats där. Begreppet "auditiv effekt" omfattar både fysikaliska, psykologiska, sociala och kulturella

aspekter av ljudsituationer, men Hellström intresserar sig särskilt för det perceptionspsykologiska fenomenet "metabolisk effekt". Han menar att den situation av instabilitet mellan förgrundsljud och bakgrundsljud som är karakteristisk för ljudmiljön i Klarakvarteren bäst fångas av detta begrepp. Med en enkel liknelse handlar det om det tillstånd av blandning och förändring av perceptionsfokus som sker då de enskilda rösterna inte längre kan uppfattas som individer i en folkmassa av många röster. I en rad laborationer undersöker Hellström detta begrepp, bland annat i form av en musikalisk simulering av metabolisk effekt tillsammans med musikern Sten Sandell.

Hellströms slutsats är att stads ljudbilder alltid mer eller mindre präglas av metaboliska effekter som bidrar till att göra stadens platser svår-orienterbara och operonliga. Han noterar i förbifarten att människor vanligen upplever detta som obehagligt, men med stöd av musikteoretikern Pierre Schaeffer poängterar Hellström att den moderna musiken ofta utnyttjar liknande effekter för att initiera ett lyssnande i nuet som helt fångas av musiken som sådan. Hellströms poäng tycks vara att om vi lyssnar på stads-ljud som om det var musik kan vi förlika oss med dem – och kanske till och med tycka om dem?

Hellströms avhandling utvecklar sig med den tolkningen till en appell för en mer tolerant och bejakande syn på stadens ljud. Om han verkligen menar att buller ska bli den nya normen för staden förblir osagt. Jag väljer att se rubriken som ett utslag av "generation x". Hellström kostar på sig en drift med en vedertagen betydelse hos begreppet. Inte med avsikten att skapa eller acceptera buller, utan för att peka på att det som schablonmässigt klassificeras som buller i samhällsplaneringen ofta också är ljud som med ett annat sätt att lyssna kan ha ett stort värde.

Förhållningssättet sätter frågan om arkitektens lagstadgade ansvar att skapa byggnader som är estetiskt tilltalande på sin spets. Har det fula och stökiga, buller eller andra kaotiska förhållanden, en plats i staden? Hellström nöjer sig med att kritisera akustiketalissemangets fokus på kvantifierbara begrepp och tekniska lösningar på sociala och estetiska frågor.

Avhandlingen innehåller också en mycket läsvärd redogörelse för den så kallade konkreta konstmusikens behandling av rummet och arkitekturen under 1900-talet, både tonalt och ideografiskt. Betoningen ligger här på att lyfta fram den franske tonsättaren Pierre Schaeffers insatser på 50- och 60-talen. Till avhandlingen hör också en ambitiös, men inte helt avslutad, översättning till engelska av den öppna lista över auditiva effekter som arbetats fram vid CRESSON.

Björn Hellström har ett förflutet som professionell musiker och har en gedigen förankring i musikkretsen, vilket märks i avhandlingen. Den drar mot de musikaliska frågeställningarna snarare än de arkitektoniska och kan bitvis läsas som en uppgörelse med arkitekters ibland kanske lite lättvinda analogier mellan musik och arkitektur. Ett tvärfackligt inlägg från en musiker till arkitekter intresserade av designteori och estetik, snarare än tvärtom.

Pehr Mikael Sällström